

Lech Wojciech Szajdak

Emerytowany profesor zwyczajny

Polska Akademia Nauk

ORCID: 0000-0003-0424-3715

Bazyli Podmajstrowicz – poeta, prozaik, lekarz, redaktor czasopisma

Słowa kluczowe

poeta z Wołynia, lekarz medycyny, redaktor czasopisma, prozaik, autor dowcipów oraz audycji radiowych i telewizyjnych

Streszczenie

W publikacji zaprezentowano informacje o polskim poecie pochodzącym z Równego na Wołyniu. Przed II wojną światową ukończył Wydział Lekarski na Uniwersytecie w Wilnie. Był redaktorem działu literackiego w czasopiśmie „Echo”, a także członkiem Grupy Poetyckiej „Wołyń”. Przed II wojną światową opublikował trzy tomy poezji bardzo dobrze przyjęte przez krytyków literackich. Po wojnie pracował jako chirurg w szpitalu kolejowym w Czerniowcach na radzieckiej Ukrainie. Jest autorem wielu audycji radiowych i telewizyjnych, książek, tomów poezji oraz dowcipów o znakomitej puencie.

Bazyli Podmajstrowicz.

Źródło: archiwum rodzinne B. Podmajstrowicza

Okres II wojny światowej wywarł znaczący wpływ na dalsze losy polskich poetów kresowych. Niektórzy z nich zginęli bądź zaginęli podczas jej trwania. Inni po jej zakończeniu pozostali na emigracji, próbując z różnym efektem odnaleźć się w tamtejszych jakże odmiennych warunkach cywilizacyjnych, ekonomicznych, kulturowych etc., które różniły się od tych, w jakich żyli w Polsce przed wybuchem wojny – zostali wychowani, spędzili dzieciństwo, uzyskali edukację. Jeszcze inni po 1945 roku wrócili do Polski jakże innej od tej, którą opuścili w 1939 roku. Do niektórych los się uśmiechnął i dane im było przeżyć okres II wojny światowej, jednak w Polsce powojennej nieznane były ich dalsze losy, w tym miejsce zamieszkania oraz działalność artystyczna.

W trudnym i złożonym okresie powojennym PRL wielu poetom odmawiano miejsca w polskiej literaturze, niektórych świadomie lub nieświadomie pomijano, podczas gdy innych nadmiernie promowano.

Do polskich poetów kresowych, którym udało się przeżyć okres wojny, lecz nieznanym był dalszy okres ich życia oraz działalność literacka, zaliczyć można Bazylego Podmajstrowicza. Poeta zdobył uznaną pozycję w okresie międzywojennym, jednak po II wojnie światowej badacze polskiej literatury jego istnienia nie dostrzegali. Jego nazwiska nie można znaleźć w publikacji Aliny Brodzkiej i Stefana Żółkiewskiego wydanej w 1993 roku¹, w *Słowniku literatury polskiej XX wieku* wydanym pod redakcją Aliny Brodzkiej w 1995², w publikacji Jadwigi Sawickiej z 1999³, książce Jerzego Kwiatkowskiego, poświęconej literaturze dwudziestolecia międzywojennego, wydanej w 2008⁴ czy w *Historii literatury polskiej do 1939* autorstwa Czesława Miłosza z 2010 roku⁵. Dostępna wiedza o literaturze kresowej, w tym również o Bazylim Podmajstrowiczu i innych poetach kresowych w Polsce po II wojnie światowej jest ciągle niewystarczająca, żeby się o tym przekonać wystarczy sięgnąć do publikacji Ar-

¹ A. Brodzka, S. Żółkiewski, *Literatura Polska 1918–1975*, t. 2, 1933–1944, Wiedza Powszechna, Warszawa 1993.

² *Słownik literatury polskiej XX wieku*, praca zbiorowa pod red. A. Brodzkiej, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1995.

³ J. Sawicka, *Wołyń poetycki w przestrzeni kresowej*, Wydawnictwo DIG, Warszawa 1999.

⁴ J. Kwiatkowski, *Dwudziestolecie międzywojenne*, PWN, Warszawa 2008.

⁵ C. Miłosz, *Historia literatury polskiej do 1939*, Znak, Kraków 2010.

tura Hutnikiewicza z 2000⁶, Grzegorza Gazdy z tego samego roku 2000⁷, wydanej w 2006 *Historii Literatury Polskiej w Dziesięciu Tomach*⁸ czy Anny Nasiłowskiej książki *Trzydziestolecie 1914–1944. Mała Historia Literatury Polskiej* również wydanej w 2006⁹.

Po wielu latach przemilczania, pomijania i zapomnienia okazało się, że dorobek poetów kresowych, w tym Bazylego Podmajstrowicza, jest niezwykle różnorodny, interesujący oraz stylistycznie i tematycznie bogaty. Jednakże powyższe aspekty same nie spowodują przywrócenia im miejsca w polskiej literaturze. Zamysłem tego artykułu było ukazanie kresowego poety – Bazylego Podmajstrowicza, jego bogatego, interesującego i różnorodnego dorobku uzupełnionego o dane biograficzne.

Bazyli Podmajstrowicz urodził się w Równem na Wołyniu w 1917, zmarł w Czerniowach na radzieckiej Ukrainie w 1973 roku. W Równem ukończył Państwowe Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki.

Państwowe Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Równem. Fotografie od lewej do prawej: Uczniowie z kółka krajoznawczego przy szkolnej stacji meteorologicznej. Wystawa historyczna. Na ścianie wisi mapa wykonana przez uczniów przedstawiająca bitwę pod Wiedniem. Źródło: domena publiczna

⁶ *Literatura polska XX wieku. Przewodnik Encyklopedyczny*, t. A–O, pod red. A. Hutnikiewicza, PWN, Warszawa 2000.

⁷ G. Gazda, *Słownik europejskich kierunków i grup literackich XX wieku*, PWN, Warszawa 2000.

⁸ *Historia Literatury Polskiej w Dziesięciu Tomach*, t. 8, *Dwudziestolecie Międzywojenne*, praca zbiorowa, red. A. Skoczek, Wydawnictwo SMS, Bochnia–Kraków–Warszawa 2006.

⁹ A. Nasiłowska, *Trzydziestolecie 1914–1944. Mała Historia Literatury Polskiej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.

Następnie podjął studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu imienia Stefana Batorego w Wilnie. Działalność literacką rozpoczął wcześniej, już w wieku szkolnym. Były to wiersze napisane prostym, zrozumiałym językiem i tym samym bardzo przystępne.

W okresie 1935–1935, dzięki swoim zdolnościom literackim i skutecznemu działaniu, wydał trzy tomy poezji *Tętno krwi – mity* (1935), *Ogród poezji* (1938) oraz *Mity* (1939). Zostały one ciepło przyjęte przez krytykę literacką, dowodząc jego wysokich predyspozycji literackich i przysparzając mu nowych zwolenników oraz motywując do dalszej działalności artystycznej.

Józef Czechowicz¹⁰, znakomity polski poeta awangardowy dwudziestolecia międzywojennego, łączony z II Awangardą oraz współdziałający z Grupą Poetycką „Wołyn”, w artykule pt. *Poezja Wołynia*, zamieszczonym w „Kurierze Literacko-Naukowym” (1938, nr 50, s. 804–805), docenił talent literacki B. Podmajstrowicza. Jego wiersze zawarte w tomie *Ogród poezji* (1938)¹¹ uznał za świeże i zbliżone do charakteru twórczości Czesława Janczarskiego oraz w niewielkim stopniu, zwłaszcza w tych częściach, gdzie mowa o wsi, zbieżne z utworami laureata nagrody młodych poetów pokolenia okresu

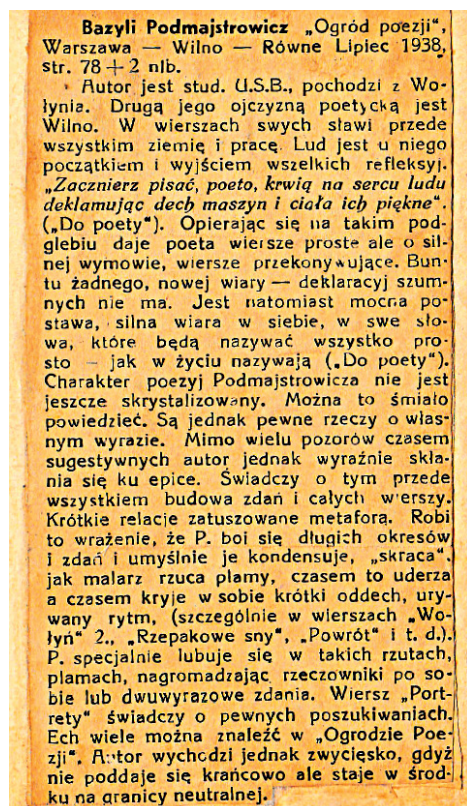
Józef Czechowicz, *Poezja Wołynia*, „Kurier Literacko-Naukowy” 1938, nr 50, s. 804–805. Źródło: domena publiczna

¹⁰ J. Czechowicz, *Poezja Wołynia*, „Kurier Literacko-Naukowy” 1938, nr 50, s. 804–805.

¹¹ B. Podmajstrowicz, *Ogród poezji*, Oficyna Wydawnicza G. Wiszniewski, Warszawa–Wilno–Równe 1938.

międzywojennego oraz wywodzącego się z nurtu wiejskiego literatury polskiej i związanego z awangardą krakowską Stanisława Piętaka. Pejzaż pod piórem B. Podmajstrowicza nabiera własnego, oryginalnego, niekonwencjonalnego kolorytu. Tym bardziej wzruszają młodzięcze nieporadności autora w innych wierszach, związanych tematyką ze sprawami, którymi poeta usiłuje się przejąć, lecz nie żyje nimi (miasto, fabryka, historia). Utworem pt. *Lipowy poemacik* J. Czechowicz „pasował debiutanta – B. Podmajstrowicza na »poetę«”.

W drugiej recenzji (autor nieznany) podniesiona została wyrazista u poety atencja do ziemi i pracy i człowieka, który rozpoczyna i kończy rozważania nad wszelkimi refleksjami. W wierszach B. Podmajstrowicza nie dostrzega się żadnego buntu, wzniosłych haseł oraz szumnych deklaracji, drwiny, krytyki czy katastrofizmu. Natomiast spotykamy mocną pełną spokoju postawę opartą o silną wiarę w siebie i wagę swoich słów. Budowa zdań i całych wierszy wskazuje, że poeta skłania się ku epice i unika długich zdań.

Recenzja tomu *Ogród poezji*.
Źródło: archiwum rodzinne
B. Podmajstrowicza

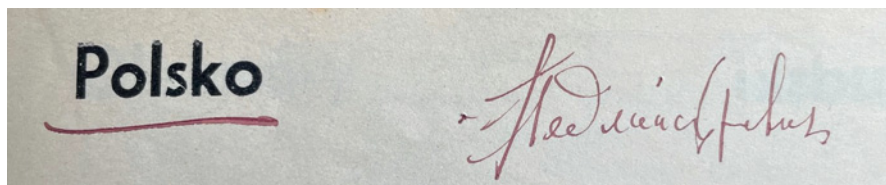
Obie powyższe recenzje ciepło oceniły tom *Ogród poezji* i rokowały pozytywnie co do dalszej działalności literackiej B. Podmajstrowicza.

W twórczości poetyckiej poety dostrzec można dwa kierunki. Jeden związany jest z Wołyniem, reprezentowany między innymi przez następujące wiersze: *Zamek Lubomirskich w Równem, Wołyń 1, Wołyń 2, Zielony Horyń, Nad Horyniem, Na przedmieściu*.

Drugi odnosi się do Wilna, z którym poeta związany był jako student medycyny tamtejszego Uniwersytetu. Jest on łączony z następującymi wierszami: *Obrazy wileńskie, Rossa, Wilno, Ostra Brama*. W nich nie można oddzielić uwarunkowań i okoliczności historycznych – „tam serce drogie i polskie w ziemi spoczywa głęboko” (serce Marszałka J. Piłsudskiego na cmentarzu na Rossie); „tam Syrokomla usnął jak pieśń”; „miasto kopuł pobożnych, religijnych wieków”; „modlitwy w Ostrej Bramie w zwykłe szare dni”.

W tomie wierszy pt. *Ogród poezji*¹², opublikowanym przez oficynę wydawniczą G. Wiszniewskiego (Warszawa–Wilno–Równe 1938) znalazło się kilka wierszy o profilu patriotycznym: *Polsko, Piłsudski, Obrazy Wileńskie Rossa, Oleandry*.

Utwór *Piłsudski*, dedykowany został Marszałkowi J. Piłsudskiemu oraz łączony jest z wierszem *Obrazy Wileńskie Rossa* poprzez serce Marszałka spoczywające na cmentarzu na Rossie. Natomiast wiersz pt. *Oleandry* poświęcony został generałowi Tadeuszowi Kasprzyskiemu, który w sierpniu 1914 roku objął funkcję dowódcy Pierwszej Kompanii Kadrowej Legionów Polskich, następnie Kompanii Zagranicznej w oficerskiej szkole letniej działającej na krakowskich Oleandrach. Z kolei 2 sierpnia mianowany został na dowódcę I Kompanii Kadrowej, na czele której 6 sierpnia pomaszerował w kierunku Kielc.

Autograf B. Podmajstrowicza nad wierszem *Polsko*.

Źródło: archiwum rodzinne B. Podmajstrowicza

¹² Ibidem.

Polsko

Polsko kłosów, żytnich urodzajów –
Polsko potu spracowanych rąk – –
o siermiężny drogi chłopski kraju
kraju wiosną w woń dymiących łąk.

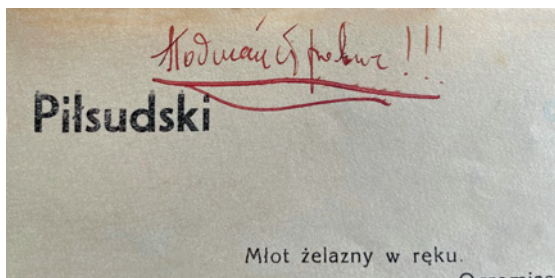
Polsko chleba czarnego i ciszy
Inów błękitnych, śpiewających drzew –
zda się jeszcze śpiew potężny słyszę –
poszum skrzydeł nadbałtyckich mew.

Kraju mogił bratnich i kurhanów
gór Karpackich rozmodlonych w pieśń
Tatr śnieżystych jak czyste kochanie
wianków, w które oczy można wpleść.

Twa historio, Polsko, – tętęt koni
szum proporców, zapach drogiej krwi –
miecz zwycięski w chrobrej polskiej dłoni,
wielkie serce, w których męstwo tkwi.

Polsko kłosów, pszennych urodzajów
Polsko potu spracowanych rąk – –
mój siermiężny rozśpiewany kraju
kraju wiosną w woń dymiących łąk.

Ogród poezji, część Wiersze o Polsce, 1938, s. 41

Autograf B. Podmajstrowicza nad tytułem wiersza *Pilsudski*.

Źródło: archiwum rodzinne B. Podmajstrowicza

Piłsudski

Młot żelazny w ręku
Ogromniasty
Maciejówka szara.
Zwykły płaszcz
Serce mieć stalowe.
Brwi sumiaste
W ustach legionowy marsz.
Wykuć naród wielki.
Z duszą młodą
Z Wisły nurtem we krwi.
Z burzą śnień
Chłopskie serce co biją dla swobody
Naród w cudu zapatrzony dzień.

Duszą być Ojczyzny. Wykuć dla niej.
Najpiękniejszy pomnik –
własną myśl
Matce jest najśłodsze synowskie kochanie.
Matko syn twój wciąż o tobie śnił.

Wreszcie spocząć. Raz na zawsze. Wiosną
Dar najświętszy ziemio święta przyjm.
Wawel – szumem wieków; wonią Rossa –
o wielkości można dalej śnić

Młot żelazny w ręku –
Ogromniasty
Maciejówka szara –
Zwykły płaszcz
Serce wciąż stalowe –
Brwi sumiaste
W ustach
legionowy święty marsz.

Ogród poezji, część Wiersze o Polsce, 1938, s. 42

**Obrazy wileńskie:
Rossa**

Tu święta kadzidlana zielen
otula w ramiona
spokój

tam serce drogie i polskie
w ziemi spoczywa
głęboko

tu
kości synów ojczyzny
i krzyże... krzyże... krzyże
kwietne akacje się modlą
do złotych lotnych wyżyn

słowa są
zwykłe i wielkie:
tam Syrokomla usnął jak pieśń
klęknij tuż koło muru
serce za trudno stroskane nieść –
szumi bez
kwiaty wonią –
wypełniły ścieżki
dobrze
istnieć tu
ciała
w niebycie
a tam – tam
o kilometr stąd
wre zwycięsko nieśmiertelne
życie

Ogród poezji, część Obrazy, 1938, s. 76

Oleandry

*Generałowi Tadeuszowi Kasprzyckiemu
ministrowi spraw wojskowych ku czci wymarszu
Pierwszej Kadrowej w sierpniu 1914 roku.*

Rok czternasty. Wiosenny. Serce gra dyszkantem.
Świt niesiemy na rękach. W oczach sierpień dymi
Tam rozkwitłe nadzieją wstają Oleandry:
Alarm kroków żołnierskich i śpiew karabinów.

Wstała młoda. Ruszyła ogniem i młodością
pierwsza szara kadrowa w wysiłku nadludzkim
z hymnem w piersiach stalowym i w duszy z Piłsudskim
poszła pierwsza kadrowa – jutrzienka wolności.

Oleandry kochane. Strzelcy z głodem w oczach.
Garść szaleńców zwycięskich, z których wielkość pryska
Pierwsza kompania. Poszum. Bacność. Spocznij!
Serce z stali granitu – Tadeusz Kasprzycki.

Generale i Wodzu prowadź strzelców w bitwę.
Idziemy – bór szumiący i orły w obłokach –
garstka nasza nieliczna, lecz groźne są kroki
niesiemy w mózgu Polskę i zwycięstwo szczytne.

Kwitną Kielce zdobyte. Bagnet najeżony.
Mozole rąk są święte i wielka jest miłość
Myśmy pierwsi zaborów linie przekroczyli
W ustach kwitnie nam piosnka i ręce nam płoną.

Rok czternasty. Wiosenny. Grają amaranty.
Świt niesiemy na rękach. W sercu Polski imię.
Alarm kroków żołnierskich i śpiew karabinów,
Hen w oddali wolności wstają Oleandry...
Polska nie zginie!!!

Ogród poezji, część Wiersze o Polsce, 1938, s. 43

Zapoznając się z wierszami B. Podmajstrowicza, można stwierdzić, że charakteryzuje je swoisty rytm, który sugeruje codzienną pozorną powtarzalność zdarzeń, jaka towarzyszy nam w życiu. Jednocześnie zdajemy sobie sprawę z odmienności wszystkiego, co wydaje nam się identyczne. W wierszach wyczuwa się śpiewność, melodyjność, harmonijność i regularność. Zwracają uwagę rymy, jednakże na plan pierwszy wysuwa się melodia słowa i rytm wyrazów, z jakim obrazy przesuwają się u czytającego. Ich następstwo i układ sprawiają wrażenie uzupełniania i dopowiadania.

B. Podmajstrowicz łatwo posługuje się metaforą oraz umiejętnie operuje wieloma środkami artystycznego wyrazu. Wywołują one emocje u czytającego, kreują świat przedstawiony w utworze, budują specyficzny nastój oraz pobudzają wyobraźnię u odbiorcy („kamienność ulic startych w kurz”; „czereśni gronna gałąź”; „znietoperzył się wieczór”; „zabydła się ulice”; „powietrze zlipowieje”, „dymny gąsior – długoszyj zakaskadził tonię”; „prerie zielska”).

Dostrzegany jest wyraźny związek między osobą poety a przyrodą, jej zmiennością, rytmem biologicznym procesów i mechanizmów odpowiedzialnych za te procesy oraz ciągiem cyklicznego odradzania się przyrody. Poeta z wielką atencją odnosi się do otaczającego świata. Czuje się bliskość elementów krajobrazu i intymność w oddziaływaniu ich na psychikę poety (*Jarzębina, Bukowina, Wołyń 1 i 2, Zielony Horyń, Poemat miejskiego poranka, Siejba, Chleb, Hymn leśny, Sady i ogrody, Łabędzie, Rzepakowe sny, Walc z jaśminem*).

W wierszach dostrzegalny jest liryzm. Poeta jest wrażliwy na piękno elementów krajobrazu. Widoczne są wrażenia wyzwala-
ne u niego podczas obcowania z otaczającą przyrodą. Piękno elementów krajobrazu łączone jest z dźwiękami muzyki, jej lekkością i ulotnością („wyczuwa szepty i milczenie astr”; „przeszumiało winem i jeszcze czasem śni mi się złota śpiewna mgła”; „rozśpiewane śpiewne kosy”; „skrzypiec muzyką, noc woła i mami”; „dzwoni łąka bajeczna rozkwitła pieśniami”; „buków śpiewność muzyczna”; „śpiewne sierpy”; „śpiewa zielony Horyń”; „serca rozśpiewane; rozmodlone dzwony”; „haft organów”; „śpiewna makiem łąka i zagmatwany w ścieżki sad, pachnie lipcem lipa”).

Wydaje się, że przyroda wyzwala i kreuje u poety ilustracje muzyczne, które razem tworzą specyficzny program. Jednakże nie można odmówić tym wierszom wymowy prywatnej.

B. Podmajstrowicza cechuje wielki szacunek do ziemi i pracy na niej („ojciec w polu – w polu syn”; „rozśpiewane śpiewne kosy”; „mądrość ugorów i pługów wytrwałość”) oraz tęsknotę za powrotem do domu rodzinnego („te same sprzęty”; „stół dębowy”, „dzieciństwa ogród, dom kochany”).

B. Podmajstrowicz w latach 30. XX wieku związany był z Grupą Poetycką „Wołyń”, założoną przez Czesława Janczarskiego wspólnie z Wacławem Iwaniukiem, Stefanem Szajdakiem oraz Zygmuntem Janem Rumlem. W późniejszym okresie związki z ww. Grupą obok B. Podmajstrowicza utrzymywali: Stefan Bardczak, Zuzanna Ginczanka, Józef Łobodowski, Władysław Milczarek, Jan Śpiewak oraz Zofia Wierzbicka.

Z pewnością twórczość literacka B. Podmajstrowicza w okresie międzywojennym nawiązywała do idei zawartych w Manifestie Grupy Poetyckiej „Wołyń”, opublikowanym w „Tygodniku Wołyń” w 1935 roku¹³.

B. Podmajstrowicz świadom był swych możliwości twórczych, nie stawiał idei trudnych do realizacji oraz nie wypowiadał haseł błyskotliwych i niesprawdzalnych, aby nie powstawały ograniczenia między słowem a wyrazem. W jego myśleniu dostrzega się realny dystans wobec własnego potencjału służącego urzeczywistnianiu zamierzeń twórczych. Jednakże dystans nie wynikał z obawy co do ich realizacji, ale wskazywał na jego mądrość i szacunek wobec innych osób.

Atrybutem dokonań poety była niezwykła kresowa przestrzeń rozpatrywana w sferze krajobrazowej, etnicznej, etnograficznej, historycznej, cywilizacyjnej, kulturowej i religijnej. Jej doznania były przeżywane, odczuwane i przekazywane za pomocą, często specyficznych i swoistych dla B. Podmajstrowicza, środków artystycznego wyrazu.

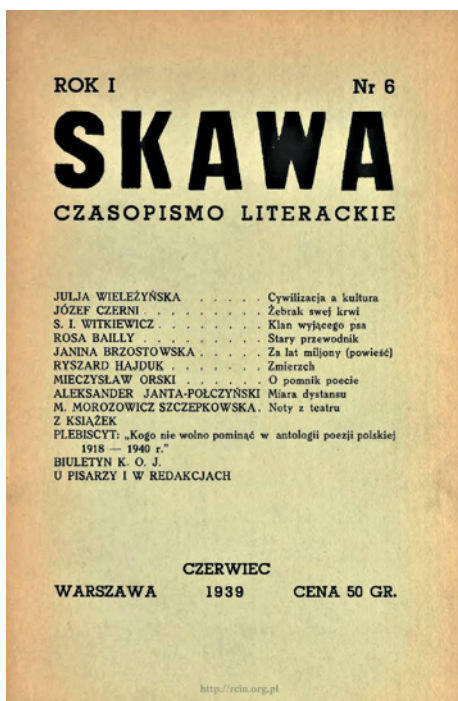
Dzięki osobowości B. Podmajstrowicza Wołyń ujawnił różne oblicza i wymiary: przyrodniczy, pejzażowy związany z różnorodną szatą roślinną i zwierzęcą, elementami krajobrazu – łąkami, polami uprawnymi, ugorami, sadami, wzgórzami, lasami, parkami, jeziorami, rzekami, strumieniami, stawami, mokradłami i torfowiskami i innymi.

Natomiast inny wymiar Wołynia wyczuwany przez B. Podmajstrowicza związany był ze współistnieniem wielu religii: rzymsko-

¹³ Manifest Grupy Poetyckiej „Wołyń”, „Tygodnik Wołyń” 1935, nr 16, s. 6.

katolickiej, protestanckiej, prawosławnej, grekokatolickiej, hebrajskiej, ormiańskiej etc. Ponadto istotne były dla niego tradycje wyrobów rękodzielniczych (ceramicznych, porcelanowych, hafciarskich, snycerskich), zwyczaje muzyczne wołyńskich grup etnicznych, ich odmienne muzyczne instrumenty, charakterystyczne ukraińskie dumki, muzyka klezmerska i polifoniczna ormiańska.

Jego dorobek poetycki zyskał mu szersze uznanie. Wyrazem docenienia jego talentu artystycznego było włączenie jego nazwiska do listy ogłoszonej przez czasopismo literackie „Skawa” (lipiec–sierpień 1939, Warszawa) zatytułowanej – *Kogo nie wolno pominąć w antologii poezji polskiej 1918–1940*. Obok szerokiego grona wówczas uznanych poetów o znaczącym dorobku (Jarosław Iwaszkiewicz, Józef Czechowicz, Czesław Miłosz, Julian Tuwim, Leopold Staff, Konstanty I. Gałczyński i inni) znalazł się Bazyli Podmajstrowicz wraz z dwoma członkami Grupy Poetyckiej „Wołyń” – Czesławem Janczarskim i Józefem Łobodowskim.

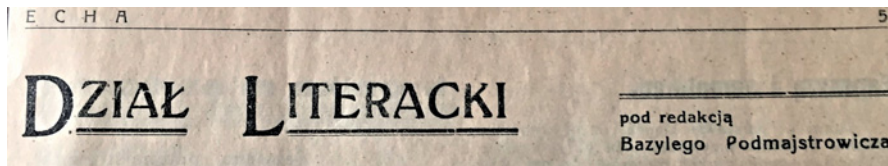
Okladka czasopisma „Skawa” z 1939 roku wraz z informacją o plebiscycie *Kogo nie wolno pominąć w antologii poezji polskiej 1918–1940*.

Źródło: domena publiczna

W okresie studiów lekarskich w latach 30. XX wieku Bazyli Podmajstrowicz prowadził Dział Literacki w czasopiśmie młodzieży szkolnej „Echa” wydawanym w Równem na Wołyniu. W nim publikował felietony literackie, swoje wiersze oraz fragment powieści własnego autorstwa pt. *Własenko*. Wśród tytułów felietonów wymienić można: *Poezja współczesna a życie*, *Dynie płynie a pusto w kominie*, *Kłopoty spod czerwonych księżyców*. W nich omawiał między innymi twórczość poetów, w tym: J. Tuwima, L. Staffa, W. Bąka, A. Słonimskiego i K. Wierzyńskiego i innych.

Strona tytułowa czasopisma „Echa”.
Źródło: domena publiczna

Winieta Działu Literackiego w czasopiśmie „Echa” prowadzonego przez B. Podmajstrowicza. Źródło: domena publiczna

W ww. dziale znalazły się między innymi wiersze poety: *Prośba*, *Do nowego poety*, *Staw nocą* i aforyzmy zatytułowane *Myśli na czasie*. Na łamach tego działu B. Podmajstrowicz następująco wypowiedział się w kwestii, czym poezja winna być: „Poezja musi być przede wszystkim poezją, a nie orężem w walce i czynnikiem, nie idącym w parze z prawdą artystyczną, musi być wiernym, czyli twórczym odbiciem rzeczywistości namacalnej i psychicznej, nie zaś nieokreślonym stylizatorstwem i pozowaniem społecznym”.

W wierszu *Do poetów* nawiązał do powyższego zdania:

Zaczniesz pisać, poeto, krwią na serce ludu
deklamując dech maszyn i ciała tak piękne –
urzekniesz swą poezją skołysanych trudem,
zdążających przez życie po czynów zwycięstwo.

Dalsze sugestie zawarł w słowach tego wiersza:

Złote słówka i srebrne sprzedaj – drogo płacą –
nazywaj wszystko prosto – jak w życiu nazywasz
niech usłyszę w twych wierszach rozhukanie pracy
i po żyłach porównań zakrąży krew żywa.

W ww. dziale znalazły się, o czym już była mowa, jego aforyzmy zatytułowane *Myśli na czasie*.

Myśli na czasie (aforyzmy)¹⁴

Dzisiejsza kobieta, dążąc do wpływu na całokształt rzeczy świata, zapomina o swej kobiecości.

Nic nie jest tak piękne, aby mogło uchodzić za najpiękniejsze.

Miłość bliźniego ograniczyła się w dzisiejszych czasach do miłości samego siebie.

Dzisiejszego człowieka charakteryzuje skłonność do miłości i handlu.

Ten tylko twórca zdobędzie nieśmiertelność, który naprawdę poczuje się śmiertelnym.

Skromnym może być tylko ten, kto przeszedł przez pychę. Pycha – to wstęp do skromności.

Kredyt jest darem wyższym – jednym się udziela, drugim natomiast nie.

Na powyższych danych pochodzących z międzywojnia kończyła się znajomość biografii, twórczości oraz działalności Bazylego Podmajstrowicza. Powojenna polska literatura nie informowała o jego powojennym losie oraz twórczości.

Dzięki szczęśliwemu zbiegowi okoliczności, związanemu z wystawą poświęconą Grupie Poetyckiej „Wołyń” pt. „Portret z wierszy i pamięci. Grupa Poetycka »Wołyń«” w Kijowie (2019), udało się uzyskać nowe dane poszerzające zarówno biografię, jak i twórczość po-

¹⁴ „Echa” 1936, marzec, s. 7.

ety w okresie po II wojnie światowej. Na tej podstawie w latach 2018 i 2019 ukazały się dwie części *Antologii Grupy Poetyckiej „Wołyń”*, obie pod redakcją Lecha W. Szajdaka, zawierające noty biograficzne i wiersze B. Podmajstrowicza. Część pierwsza w języku polskim przygotowana została przy okazji wystawy tej Grupy w Pałacu Działyńskich w Poznaniu¹⁵. Druga, dwujęzyczna (polsko-ukraińska) stanowiła wraz z katalogiem element wystawy ww. Grupy w Kijowie¹⁶. Ponadto w 2023 roku ukazała się monografia pt. *Grupa Poetycka „Wołyń”. Geneza, przedstawiciele, wiersze*¹⁷, jako element wystawy poświęconej

Czerniowce. Bukowińska Izba Handlowa z kawiarnią Kaiser na placu Elżbiety – obecnie pl. Teatralny. Źródło: Lech W. Szajdak – archiwum rodzinne

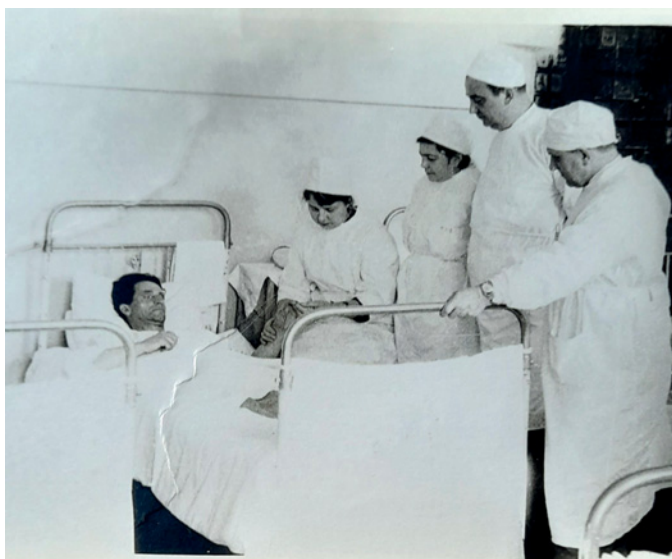
¹⁵ L.W. Szajdak, *Antologia Poezji Grupy Poetyckiej „Wołyń”, Część pierwsza*, ProDruk, Poznań 2018; idem, *Poznańska wystawa „Portret z wierszy i pamięci. „Grupa Poetycka „Wołyń”, „Wołanie z Wołynia”* 2019, r. 25, nr 1 (146), s. 22–25.

¹⁶ Idem, *Antologia Poezji Grupy Poetyckiej „Wołyń”, Część druga*, *Антологія поезії Поетичної Групи «Волинь»*, Частина друга, ProDruk, Poznań 2019; idem, *Portret z wierszy i pamięci. Grupa Poetycka „Wołyń”. Портрет із віршів і пам'яті. Поетична група «Волинь»*. Katalog wystawy „Portret z Wierszy i Pamięci. Grupa Poetycka »Wołyń«”. Каталог виставки «Портрет із віршів і пам'яті. Поетична група «Волинь»», ProDruk, Poznań 2019.

¹⁷ Idem, *Grupa Poetycka „Wołyń”. Geneza, przedstawiciele, wiersze*, Muzeum Niepodległości, Warszawa 2023.

Grupie Poetyckiej „Wołyń” w Muzeum Niepodległości w Warszawie. W powyższych publikacjach, na ile pozwalały ograniczone wymogi antologii i monografii, pierwszy raz po II wojnie światowej zaprezentowano uzupełnienia dotyczące Bazylego Podmajstrowicza. Tym samym zapoczątkowały one proces przywracania pamięci o poecie.

Okazało się, że w okresie powojennym Bazyli Podmajstrowicz nie przyjechał do Polski jako przesiedleńca, lecz zamieszkał na radzieckiej Ukrainie w Czerniowcach, pracując jako kierownik oddziału chi-

B. Podmajstrowicz (drugi od prawej) przy łóżku chorego.

Źródło: archiwum rodzinne B. Podmajstrowicza

rurgicznego tamtejszego szpitala kolejowego.

Dzięki wielkiemu szacunkowi, z jakim zwracał się do pacjentów, był przez nich nazywany – „lekarzem od Boga”.

Mimo znacznego zaangażowania w proces leczenia, absorbujący jego czas, kontynuował działalność literacką rozpoczętą w latach 30. XX wieku na Wołyniu. Jego utwory poetyckie i pisane prozą o humorystycznej i satyrycznej treści ukazały się w formie pojedynczych wierszy w czasopismach literackich, samodzielnych tomach poezji bądź w zwartych wieloautorskich antologiach.

Uchodził za osobę pełną poczucia humoru, o dobrym smaku i guście, który znalazł swe odzwierciedlenie w wielu jego baśniach, felietonach oraz satyrycznych opowiadaniach napisanych pięknym językiem.

Znany był z autorstwa błyskotliwych dowcipów zakończonych fenomenalnymi konkluzjami. Wielokrotnie wypowiedane były one ustami bohaterów popularnego humorystycznego programu telewizyjnego *Kabarecik 13 krzesel*. Program cieszył się wielką popularnością, bijąc rekordy oglądalności, w dużej mierze będąc opartym na polskiej satyrze.

B. Podmajstrowicz, pierwszy od lewej.

Źródło: archiwum rodzinne B. Podmajstrowicza

Powszechnie doceniane wielonakładowe satyryczne czasopisma o profilu propagandowym „Krokodyl” i „Pieprz” publikowały jego, napisane z wielką lekkością i swobodą, żartobliwe i pełne humoru miniatury.

B. Podmajstrowicz za swój znaczny dorobek powojenny zyskał uznanie nie tylko jako autor utworów poetyckich, felietonów o treści satyrycznej, powieści, słuchowisk radiowych i audycji telewizyjnych, ale także tekstów o profilu *science fiction*. Taka wielość i różnorodność form wskazuje na jego osobowość, wrażliwość, bogatą wyobraźnię, którą z łatwością przenosił na słowo napisane. W swoich utworach nie tylko dążył do zobrazowania świata, który go otaczał, ale także do wyrażenia własnej prawdy.

Po II wojnie światowej utwory opublikowane Bazylego Podmajstrowicza obejmują okres 1956–1973. Ich wykaz przedstawiono poniżej w powojennej bibliografii Bazylego Podmajstrowicza.

Osoby znające go podkreślały wielką pracowitość, staranne przygotowanie, dopracowany warsztat oraz systematyczność. Z pewnością te atrybuty stanowiły efekt jego bogatego i różnorodnego dorobku literackiego.

B. Podmajstrowicz, drugi od prawej, podczas spotkania zawodowego. Źródło: archiwum rodzinne B. Podmajstrowicza

B. Podmajstrowicz z żoną podczas wakacji.
Źródło: archiwum rodzinne B. Podmajstrowicza

Lech W. Szajdak

Bibliografia

- Brodzka Alina, Żołątkowski Stefan, *Literatura Polska 1918–1975*, t. 2, 1933–1944, Wiedza Powszechna, Warszawa 1993.
- Czechowicz Józef, *Poezja Wołyń*, „Kurier Literacko-Naukowy” 1938, nr 50, s. 804–805.
- Gazda Grzegorz, *Słownik europejskich kierunków i grup literackich XX wieku*, PWN, Warszawa 2000.
- Historia Literatury Polskiej w Dziesięciu Tomach*, t. 8, *Dwudziestolecie Międzywojenne*, praca zbiorowa pod red. A. Skoczek, Wydawnictwo SMS, Bochnia–Kraków–Warszawa 2006, s. 380.
- Kwiatkowski Jerzy, *Dwudziestolecie międzywojenne*, PWN, Warszawa 2008.
- Literatura polska XX wieku. Przewodnik Encyklopedyczny*, t. A–O, praca zbiorowa pod red. A. Hutnikiewicza, PWN, Warszawa 2000.
- Manifest Grupy Poetyckiej „Wołyń”*, „Tygodnik Wołyń” 1935, nr 16, s. 6.
- Miłosz Czesław, *Historia literatury polskiej do 1939*, Znak, Kraków 2010.
- Nasiłowska Anna, *Trzydziestolecie 1914–1944. Mała Historia Literatury Polskiej*, PWN, Warszawa 2008.
- Podmajstrowicz Bazyli, *Ogród poezji*, Oficyna Wydawnicza G. Wiszniewski, Warszawa–Wilno–Równe 1938.
- Sawicka Jadwiga, *Wołyń w przestrzeni kresowej*, Wydawnictwo DIG, Warszawa 1999.
- Słownik literatury polskiej XX wieku*, praca zbiorowa pod red. A. Brodzkiej, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1995.
- Szajdak Lech W., *Antologia Poezji Grupy Poetyckiej „Wołyń”. Część druga*, Антологія Поетичної Групи «Волинь». Частина друга, ProDruk, Poznań 2019.
- Szajdak Lech W., *Antologia Poezji Grupy Poetyckiej „Wołyń”. Część pierwsza*, ProDruk, Poznań 2018.
- Szajdak Lech W., *Dwujęzyczny polsko-rumuński katalog wystawy: Portret z Wierszy i Pamięci. O Grupie Poetyckiej „Wołyń”. Portret Din Versuri Și Amintiri. Gruparea Poetică „Volînia” w Cluj-Napoca, Rumunia 2022.*
- Szajdak Lech W., *Grupa Poetycka „Wołyń”. Geneza, przedstawiciele, wiersze*, Muzeum Niepodległości, Warszawa 2023.
- Szajdak Lech W., *Portret z wierszy i pamięci. Grupa Poetycka „Wołyń”. Katalog wystawy „Portret z Wierszy i Pamięci. Grupa Poetycka »Wołyń«” w Środzie Wlkp.*, ProDruk, Środa Wlkp. 2022.

- Szajdak Lech W., *Portret z wierszy i pamięci. Grupa Poetycka „Wołyń”*. *Портрет із віршів і пам’яті. Поетична група «Волинь»*. Katalog wystawy „Portret z Wierszy i Pamięci. Grupa Poetycka Wołyń”. Каталог виставки «Портрет із віршів і пам’яті. Поетична група «Волинь»», ProDruk, Poznań 2019.
- Szajdak Lech W., *Portret z wierszy i pamięci. Grupa Poetycka „Wołyń”*. Katalog wystawy w Przemyskim Centrum Kultury i Nauki ZAMEK „Portret z Wierszy i Pamięci. Grupa Poetycka »Wołyń«”, Wydawnictwo Naukowe FNCE, Środa Wlkp. 2023.
- Szajdak Lech W., *Portret z Wierszy i Pamięci. Grupa Poetycka „Wołyń”*. Katalog wystawy. „Portret z Wierszy i Pamięci. Grupa Poetycka „Wołyń”, Ostrzeszowskie Centrum Kultury im. Antoniego Serbeńskiego, Ostrzeszów 2024.
- Szajdak Lech W., *Poznańska wystawa „Portret z wierszy i pamięci. „Grupa Poetycka „Wołyń”, „Wołanie z Wołynia” 2019, r. 25, nr 1 (146) ss. 22–25.*

Powojenna bibliografia Bazylego Podmaјстровича ujmująca jego utwory opublikowane na radzieckiej Ukrainie

- Медведь-администратор и заяц-редактор; Бдительный Пахом; Три секретарши, „Радянська Буковина: громадсько-політичний і літературно-художній альманах Чернівецького обласного літературного об’єднання, присвячений 100-річчю з дня народження великого письменника-революціонера Івана Яковича Франка, Чернівці” 1956, ss. 161–162.*
- Печать и подпись, громадсько-політичний і літературно-художній альманах Чернівецького обласного літературного об’єднання Чернівці, „Радянська Буковина” 1957, s. 201.*
- Сыч-Авральщик, громадсько-політичний і літературно-художній альманах Чернівецького обласного літературного об’єднання Чернівці, „Радянська Буковина” 1957, ss. 201–202.*
- Специалист, „Радянська Буковина, громадсько-політичний і літературно-художній альманах Чернівецького обласного літературного об’єднання Чернівці” 1958, ss. 220–222.*
- Лена, Радянська Буковина, Чернівці 1959, ss. 109–120.*
- И смех и грех: сатира и юмор, Wydawnictwo Obl. kn.-gaz. Izd., Stanisławów 1961, s. 63.*
- Короткие удары: юморески, Wydawnictwo Goslitizdat УССР, Київ 1963, s. 71.*

Карьера синего пиджака, сатира и юмор, Ilustracje J.E. Źołudiew, „Karpaty” (Użhorod) 1966, s. 55.

Як стати письменником, посібник-пародія, „Літературна Україна” 1966.

Таинственный топор, „Krasnouralski Pracownik” 1966, 26 czerwca.

Лікарська честь, уривок з роману «Доктор Кругляк», „Радянська Буковина” 1967, 2 sierpnia.

Записки тихони, сатир (Повесть), Радянський Письменник, Kijów 1969, s. 179.

Веселая шрапнель, сатира и юмор, Миниатюры, Karpaty, Użhorod 1971, s. 53.

Гоните Журавлиху!, Фельетон (в стихах), „Під прапором ленінізму” 1973, nr 7, s. 76.

Bazyli Podmajstrowicz – poet, prose writer, doctor, journal editor¹⁸

Keywords

Poet from Volhynia, medical doctor, journal editor, prose writer, author of jokes and radio and television broadcasts

Abstract

The paper presents data on a Polish poet from Rivne in Volhynia. Before World War II, he graduated from the Faculty of Medicine at the University of Vilnius. He was the editor of the literary section of the "Echo" journal. He was a member of the "Wołyń" Poetry Group. Before World War II, he published three volumes of poetry, very well received by literary critics. After World War II, he worked as a surgeon in the railway hospital in Chernivtsi in Soviet Ukraine. He is the author of many radio and television broadcasts, books, volumes of poetry and jokes with excellent punch lines.

Bazyli Podmajstrowicz – Dichterin, Prosaschriftstellerin, Ärztin, Zeitschriftenredakteurin

Schlüsselwörter

Dichter aus Wolhynien, Arzt, Zeitschriftenredakteur, Prosaschriftsteller, Autor von Witzen sowie Radio- und Fernsehsendungen

Abstrakt

Die Publikation präsentiert Daten über einen polnischen Dichter aus Rivne in Wolhynien. Vor dem Zweiten Weltkrieg schloss er sein Studium an der medizinischen Fakultät der Universität Vilnius ab. Er war Herausgeber der Literaturabteilung der Zeitschrift „Echo“. Er war Mitglied der Poesiegruppe „Wołyń“. Vor dem Zweiten Weltkrieg veröffentlichte er drei Gedichtbände, die von der Literaturkritik sehr gut aufgenommen wurden. Nach dem Zweiten Weltkrieg arbeitete er als Chirurg im Eisenbahnkrankenhaus in Czernowitz in der Sowjetukraine. Er ist Autor zahlreicher Radio- und Fernsehsendungen, Bücher, Gedichtbände und Witze mit hervorragenden Pointen.

¹⁸ Tłumaczenie autora.

Базилий Подмайстрович **– поэт, прозаик, врач, редактор журнала**

Ключевые слова

Волинский поэт, врач, редактор журнала, прозаик, автор анекдотов и радио- и телепередач.

Абстрактный

В публикации представлены данные о польском поэте из Ровно на Волини. Перед Великой Отечественной войной он окончил медицинский факультет Вильнюсского университета. Был редактором литературного раздела журнала «Эхо». Был членом поэтического кружка «Волянь». Перед Второй мировой войной он опубликовал три тома стихов, которые были очень хорошо приняты литературными критиками. После Великой Отечественной войны работал хирургом в железнодорожном госпитале в Черновцах на Советской Украине. Он автор многих радио- и телепередач, книг, сборников стихов и анекдотов с отличными изюминками.